

Postkaart met een foto van emigranten voor de gebouwen van de Red Star Line, circa 1905 © Vrienden van de Red Star Line.

[K] **EEN MUSEUM VOL VERHALEN.
RED STAR LINE IN ANTWERPEN**

“...dat is ongelooflijk wat geld er hier te winnen is voor ons... En daarom moeder moet gij u niet te kort doen als gij wat nodig hebt, laat het mij weten, want het steekt hier niet op honderd frank...” (Arthur Rousseau, Detroit, 24 augustus 1913)

Arthur Rousseau was een jonge bouwvakker uit het Oost-Vlaamse Deinze die aan het begin van de twintigste eeuw zijn geluk ging zoeken in Amerika. Hij was een broer van mijn grootmoeder en kwam uiteindelijk terecht in St. Clair Shores, zo'n dertig kilometer van Detroit. Hij startte daar een bouwbedrijf. Zoals zoveel Europese migranten begint zijn emigratieverhaal in Antwerpen, waar hij België verliet op een van de schepen van de Red Star Line. Deze rederij verscheepte tussen 1873 en 1934 meer dan twee miljoen passagiers van Antwerpen naar New York en een klein gedeelte naar Canada. Minder dan 10 procent van hen waren Belgen, de meeste passagiers kwamen uit

Oost-Europa en een belangrijk deel van hen was Joods.

Eind september 2013 is in de oude gebouwen van de rederij een nieuw museum geopend. Daar worden de verhalen van deze miljoenen landverhuizers verteld. Allemaal hadden ze hetzelfde doel: zij gingen op zoek naar geluk. De verhalen beginnen op het ogenblik dat de migranten hun oorspronkelijke woonplaats verlieten. Armoede, oorlog of rassenhaat dwong hen daartoe. Een enkeling vertrok uit zin voor avontuur. Meestal ging een lid van de familie de rest voor, vaak de vader. Zo waren families soms jaren van elkaar gescheiden. Sommigen reisden met de trein half Europa door, tot in Antwerpen. De meesten hadden hun ticket ergens dicht bij huis gekocht. Bij de prijs waren de treinreis, het logement in Antwerpen, het scheepsticket en vaak ook de treinreis naar de eindbestemming in Amerika inbegrepen.

Een van vele gelukzoekers, de dertienjarige Benjamin Kopp, verliet in 1911 zijn thuisstad ten zuiden van Warschau. Hij reisde Europa door om in Antwerpen met een van de vaartuigen van Red Star

Het Red Star Line Museum in 2013, Foto Noortje Palmers © Red Star Line Museum

Line naar Amerika te reizen. Vijftig jaar na zijn aankomst in New York heeft Kopp zijn ervaringen neergeschreven, en nog eens een halve eeuw later heeft de Vlaamse journalist Pascal Verbeken, samen met fotograaf Herman Selleslags, die reis overgedaan. Hun boek, *Tranzyt Antwerpia*, verscheen ter gelegenheid van de opening van het Red Star Line Museum. Het gaat over het Europa van toen en dat van vandaag, en over de opvallende parallellen. Zowel toen als nu werden en worden immigranten onder druk van omstandigheden verplicht hun thuisland te verlaten en gaan ze op zoek naar geluk. Onderweg wordt hun zoektocht gehinderd door wetten en praktische bezwaren, en vooral door mensen die hen dat geluk niet gunnen.

Op het hoogtepunt van de Red Star Line kwamen er enkele duizenden emigranten per week in Antwerpen aan. Vanaf het station gingen ze meestal onder begeleiding naar de lokalen van de rederij, waar ze aan een grondige controle werden onderworpen. Hun kledij en bagage werd gedesinfecteerd en zelf moesten ze onder de douche. Daarna volgde een grondige medische controle. Wie

niet gezond werd bevonden, kon niet meereizen. De Amerikaanse autoriteiten vreesden dat de vele immigranten allerlei ziektes zouden binnenbrengen. Iedereen die via Ellis Island het land binnenkwam, werd overigens opnieuw grondig gecontroleerd. Wie daar niet door de controle kwam, moest onverbiddelijk en op kosten van de rederij terug.

De meeste reizigers verbleven maar kort in de Belgische havenstad. Maar voor wie niet door de controle raakte, kon het verblijf langer duren. Zij werden vaak door hulporganisaties opgevangen of kwamen in de plaatselijke ziekenhuizen terecht. In het Red Star Line Museum wordt het verhaal verteld van Ita Moel, een Russisch meisje dat in 1921 met haar moeder en broers naar Amerika emigreert, vader achterna, maar ze wordt met een oogziekte teruggestuurd. Zij moet alleen naar Antwerpen terug, waar ze wordt opgevangen door Ezra, een joodse hulporganisatie. Uiteindelijk zal ze zich pas in 1927 bij haar familie kunnen voegen.

De migranten inspireerden ook kunstenaars. Vooral voor Eugeen Van Mieghem¹ waren zij een bron van inspiratie. Zijn ouders hadden een café

recht tegenover de ingang van de Red Star Line-loods. Van Mieghem schetste en schilderde dan ook voortdurend de landverhuizers die aan zijn deur voorbijtrokken. Zijn werken ademen een pessimistische sfeer uit. Sinds een aantal jaren heeft Van Mieghem in Antwerpen zijn eigen museum, op loopafstand van het nieuwe Red Star Line Museum. Ook voor Constantin Meunier en Eugène Laermans is de massale migratie een thema in hun werk. Van deze laatste hangt in het museum het imposante schilderij *De landverhuizers*.

Als ze de controle gepasseerd waren, konden de landverhuizers inschepen op een van de drieëntwintig schepen die de rederij in de loop der jaren bezat. Het vlaggenschip was de Belgenland II, die overigens op dezelfde werf als de Titanic werd gebouwd. De Belgenland II kon vijfhonderd passagiers in de eerste klasse vervoeren, evenveel in de tweede en duizendvijfhonderd in de derde klasse. Voor die laatste categorie was de overvaart geen pretje. Ze zaten strikt gescheiden van de andere passagiers, diep in de buik van het schip. Tot laat in de negentiende eeuw sliepen de reizigers in smalle stapelbedden, op matrassen van stro. Eten deden ze in dezelfde ruimte. Als het weer het toeliet, mochten ze op het dek. Daar konden ze de promenadedekken zien, waar de eerste- en tweedeklassepassagiers genoten van luxe. Na 1889 werden om commerciële redenen de omstandigheden van de derdeklasse-reizigers een beetje verbeterd.

Voor de landverhuizers was de passage voorbij het Vrijheidsbeeld een zeer emotioneel ogenblik: het einde van een lange en moeilijke reis was in zicht en zij konden aan een nieuw leven beginnen. Maar eerst moesten ze opnieuw een grondige controle ondergaan. Bij de eerste- en tweedeklassereizigers gebeurde dat alleen als ze er ziek uitzagen. De derdeklassepassagiers ondergingen op Ellis Island allemaal een grondige medische en administratieve controle. Tussen 1892 en 1924 passeerden daar ongeveer twaalf miljoen immigranten. Twee procent werd onverbiddeijk teruggestuurd, anderen kwamen voor langere tijd in de ziekenboeg van Ellis Island terecht. In het museum leren we het Oekraïense meisje Basia Cohen kennen, dat na haar aankomst in New York nog acht maanden op Ellis Island moest blijven omdat er bij haar een schimmelinfectie was vastgesteld.

De meeste landverhuizers reisden onmiddellijk na hun aankomst in New York door naar hun eindbestemming in Amerika. Daar werden ze vaak opgewacht door familieleden of landgenoten die hen waren voorgedaan. Zo werden echte migrantengemeenschappen gevormd, waarvan tot vandaag nog sporen zijn. Ook de Belgen hadden hun gemeenschappen, met eigen clubs en periodieken. Of al die landverhuizers ook hun *American dream* hebben verwezenlijkt, is niet zeker. Verschillenden van hen keerden na een aantal jaren terug. Uit heimwee, om een partner te zoeken of gewoon omdat ze aan de overkant van de oceaan niet hadden gevonden waarop ze hoopten.

Het verval van de Red Star Line begon in de jaren twintig toen de Amerikaanse regering de migratiewetgeving strenger maakte. Men probeerde het tij nog te keren met toeristenreizen, cruises en autotransport. Maar in 1934 werd de rederij definitief opgeheven. De gebouwen kregen een andere bestemming en langzaam verdween de Red Star Line uit het geheugen van de Antwerpenaars. Maar niet uit dat van de havenarbeider Robert Vervoort, die alles begon te verzamelen wat met de Red Star Line te maken had. Meer dan vijfduizend stuks wist hij te bemachtigen, waaronder de originele oprichtingsakte. Zijn verzamelwoede ligt aan de basis van het nieuwe museum dat nu in de oorspronkelijke gebouwen is ondergebracht. Het Amerikaanse architectenbureau Beyer Blinder Belle Architects & Planners, dat ook Ellis Island renoveerde, bouwde dit nieuwe museum. Het pronkstuk van het gebouw is een gloednieuwe toren vanwaar de bezoeker een prachtig uitzicht heeft over de Schelde en Antwerpen. In het museum zelf is een parcours aangelegd waarbij de bezoeker de weg neemt die de landverhuizers ook moesten volgen, langs de controle, de douches, over de loopbrug naar de buik van het schip, tot bij de aankomst in Ellis Island. Overal komen de echte migranten aan het woord, want hier draait het meer om verhalen vertellen dan om voorwerpen tonen. Je maakt kennis met onbekende reizigers, maar ook met wereldberoemde zoals Albert Einstein, die verschillende keren met de Red Star Line reisde en ook Irving Berlin, de bekende componist van 'White Christmas' en 'There Is No Business Like Showbusiness', die als vijfjarige vanuit Wit-Rusland

emigreerde en met de ss Rhyndland in Amerika aankwam. Het museum kreeg van zijn familie een van zijn piano's. Berlin is een van die landverhuizers die via Antwerpen hun American dream waargemaakt hebben. Maar het museum heeft ook aandacht voor migratie in het algemeen en toont dat dit een verhaal is van alle tijden en alle plaatsen.

Of Arthur Rousseau zijn American dream heeft waargemaakt, weet ik niet. Van hem heb ik slechts een twintigtal brieven, die in steeds slechter Nederlands getuigen van zijn leven in Amerika. Misschien moet ik ze aan het Red Star Line Museum schenken. Zijn verhaal zal dan deel uitmaken van de grote collectie verhalen die de museummedewerkers de laatste jaren hebben kunnen verzamelen.

DIRK VAN ASSCHE

Red Star Line Museum, Montevideostraat 3, 2000 Antwerpen, www.redstarline.be.

PASCAL VERBEKEN EN HERMAN SELLESLAGS, *Tranzyt Antwerpia. Reis in het spoor van de Red Star Line*, De Bezige Bij Antwerpen, 2013, 280 p.

Noot

(1) ERIC RINCKHOUT, "De razende reporter van het dagelijks bestaan. Tekenaar van het volk Eugene Van Mieghem", in *Ons Erfdeel*, jg. 55 (2012), nr. 2, pp. 42-55.
